

Kemijärven ensimmäinen asukas Paavali Halonen

Kemijärven nykyisen asutuksen kantaisänä eli Kemijärven ensimmäisenä kanta-asukkaana pidetään yleisesti Paavali eli Paavo Ollinpoika Halosta, jonka moni pohjois-suomalainen löytää esi-isiensä joukosta. Myös nykyään Kemijärven asukkaista huomattava osa polveutuu Paavali Halosesta. Halosen on kerrottu olleen paitsi uudisraivaaja myös merkittävä sotapäällikkö. Hänestä kerrotaan perimätietona lukuisia tarinoita, joista osa lie-nee legenda ja osaan tarinoista arvelleen sekoittuneen aineksia hänen samanimisten jälkeläistensä elämänvaiheista. Se kuitenkin on totta, että Paavali Halonen on todella elä-nyt ja tullut rohkeasti Kemijärvelle tiettomien taipaleiden taakse asumattomaan korpeen ja aloittanut seudulla pysyvän talonpoikaisen asutuksen.

Ruotsin tarmokas kuningas Kustaa Vaasa ajoi voimakkaasti erämaa-alueiden asuttamista lupaamalla asumattomille seuduille muuttaville talonpojille verohelpotuksia. Kuninkaan intressissä oli, että mahdollisimman paljon suomalaista asutusta saataisiin leviämään kohti pohjoista, jotta alueiden voitaisiin katsoa kuuluvan vahvasti Ruotsin kruunulle – Ruotsi ja Venäjä kun riitelivät jatkuvasti pohjoisesta rajastaan. Kustaa Vaasan poika, Kaarle-herttua eli sittemmin Kaarle IX suosi erityisesti Lapin asutusta vahvistaakseen pohjoisen Suomen puolustusoloja. Kaarle IX mainitsi vuonna 1610 lohivouti Hans Kopmanille lähettämässään kirjeessä juuri Kemijärven todeten, että Kemijärven rannoilla on hyviä maita asuttavaksi. Tätä voinee pitää melkoisena kunnianosoituksena Kemijärveä kohtaan.

Kemijärven ensimmäiset uudisraivaajat polveutuivat alkujaan savolaisista, joita patisteltiin muuttamaan kohti pohjoista. Osa savolaisista lähtikin mieluusti kotiseudultaan, sillä savolaiset olivat lisääntyneet tehokkaasti ja alueella oli liikaväestöä. Savosta muutti paljon talonpoikia ensin Oulujoen varteen ja sieltä osa edelleen pohjoiseen. Esimerkiksi Muhoksen seudulla, mistä Paavali Halonen oli tiettävästi kotoisin, oli runsaasti savolaisasutusta.

Koska kirkonkirjojen säännöllinen ylläpito alkoi vasta 1600-luvun lopulla, Paavali Halosen elämään liittyvät vuosiluvut ovat vain arvioita. Rovasti Erkki Koivisto arvioi Halosen syntymävuodeksi noin 1565 ja tämä arvio tuntuu olevan yleisimmin esiintyvä. Yleisimmin arvelaan Paavali Halosen syntyneen muhoslaisen Olli Halosen poikana. Toisaalta on kyllä esi-tetty väitteitä, että Halonen olisi ollut alkujaan kotoisin Kemistä, mutta Muhos on elänyt ainakin perimätiedossa vahvimmin Halosen tekopitäjänä.

Perimätieto kutsuu Paavali Halosta usein sotapäälliköksi tai sotaherraksi. Luultavasti hän olikin mukana joissain 1500- ja 1600-lukujen vaihteiden Venäjälle suuntautuneissa sota-retkissä. Venäläiset ja suomalaiset kävivät sissisotaa ja tekivät kostoretkiä toistensa puo-lelle. Kyliä ryöstettiin ja poltettiin, ihmisiä otettiin vangeiksi ja surmattiin. Halonen lähti noin 1590 kostoretelle hävittämään Venäjän Kuolaa ja Kantalahtea. Halosen lisäksi sotaretkel-lä olivat päällikköinä kemiläiset Vilmi ja Kauppi. Tarina kertoo, että Kuolanlinnaa vallatta-essa venäläiset tarjosivat rauhaa ja kutsuivat suomalaiset sotapäälliköt juominkeihin. Vilmi ja Kauppi menivät, mutta Halonen arvasi kyseessä olevan juonen ja torjui kutsun. Niinpä Halonen pelastui Venäjän-retkeltä ja palasi Suomeen.

Paluumatkalla Halonen kulki Kuolasta vesistöjä ja maita pitkin Suomen puolelle. Tästä Ha-losen pakomatka on erilaisia versioita. Joidenkin mukaan hän lähti sotareissulta pakoon yksin, joidenkin mukaan joukkojensa kanssa ja saattoi nämä Ouluun, missä vapautti väen ja lopetti sotaretken. Kuitenkin hän kulki Kemijärven kautta. Halonen lasketteli jokilatvoilta

alas Kemijärvelle itse tekemillään lautoilla. Kemijärven kauniit maisemat, suuri järvenselkä ja laajat rantaluhdat runsaine heinäniittyineen saivat Paavali Halosen lumoutumaan. Halonen huomasi, että Kemijärven suiston lietsaaret kasvoivat runsaasti heinää, joiden turvin voitiin kasvattaa karjaa ja raivata peltoja. Kerrotaan myös, että yöpyessään ensimmäistä yötään sittemmin hänen mukaansa nimetyllä Halosenniemellä, hänelle kerrottiin unessa, että kun rakennat tänne talon, niin nousee vielä kirkkokin. Paavali Halonen noudatti vanhaa uskomusta, jonka mukaan ”uni pitää kattoa perään”.

Nähtyään Kemijärven kauneuden Paavali Halonen päätti lopettaa sotatouhut ja ryhtyä uudisasukkaaksi Kemijärvelle. Hän haki perheensä kotiseudultaan Muhokselta ja palasi maanmittarin kanssa Kemijärvelle. Kerrotaan, että matkaseurue oli tuskailut pitkää matkaa jokia pitkin soudettaessa ja ihmetelty, miksi tänne asumattomiin korpiin täytyy matkustaa petojen keskelle. Halonen vakuutteli, että kyllä täältä vielä hyvä paikka löytyy. Kun vihdoin joki alkoi levetä, luuli maanmittari olevansa jo perillä ja tokaisi: ”Juu, järvi tuli” – siitä sai nimensä sittemmin Juujärven kylä. Oikea paikkakin löytyi lopulta, kun Halonen oli lähtiesään jättänyt Kuolasta matkaan ottamansa vaskikattilan kumolleen kiven päälle sen paikan merkiksi, joka hänelle oli unessa näytetty.

Halonen raivasi pellot ja valtasi heinäsaaret. Hänestä tuli aikaa myöten mahtava talonpoika, jonka suuresta talosta riitti jaettavaa perillisille. Rovasti Erkki Koiviston sukututkimuksen mukaan Paavali Halosella oli kolme poikaa: Paavo, Olli ja Pekka. Halosenniemestä suku levisi aikanaan ympäri Kemijärveä, kun Halosen jälkeläiset avioituivat toisten uudisraivaajien kanssa, osin myös talonpoikaistuneiden saamelaiden jälkeläisten kanssa. Näin sai alkunsa Kemijärven asutus. Saamelaiset toki olivat asustaneet Kemijärven tienoilla aikaisemmin, mutta Paavali Halosen päiviin mennessä he olivat jo muuttaneet pohjoisemmaksi. Kemijärvi tosin kehittyi vilkkaaksi kauppapaikaksi ja saamelaiset kävivät myös kalastamassa Kemijärvessä; kalavesiriidoista käytiinkin aikanaan monia kärkejä saamelaiden ja uudisasukkaiden välillä.

Monenlaiset Paavali Halosen elämänvaiheista ja luonteenpiirteistä kertovat tarinat ovat kulkeneet Kemijärvellä sukupolvelta toiselle. Halosen on väitetty olleen hyvin värikäs ja omapäinen mies, jonka tokaisuja on perimätiedossa kulkenut lentävinä lauseina. Rohkea hän ainakin oli, kun uskalsi toteuttaa haaveensa Kemijärven asuttamisesta. Paavali Halosesta kerrotaan myös, että hän oli poikkeavan isokokoinen mies. Kerrotaan, että Halosen kuoltua vanha sotatakki leikattiin osiin ja siitä saatiin paita useammalle miehelle. Toisaalta on sanottu, että Venäjän-reissulta peräisin ollutta takkia käytettiin miesten hääpukuna vielä useamman sukupolven ajan Halosen kuoleman jälkeen.

Useat tarinat kertovat venäläisten ryöstäneen Halosen vaimon ja Halosen pelastaneen vaimonsa sankarillisesti. Joidenkin kertomusten mukaan Halosen vaimo olisi tullut venäläiselle raskaaksi ja syntynyt lapsi kasvatettiin Halosen perheessä siinä missä yhteisetkin lapset. Toisaalta on kerrottu, että Paavali Halonen ja hänen vaimonsa olisivat tuoneet Muhokselta mukanaan sisarusten lapsia. Kemijärven varhaisimpiin asukkaisiin kuulunutta Pekka Kärppää on kutsuttu Halosen yhtiömieheksi, jonka kanssa Halonen valtasi Kemijärven viljelysmaita.

Paavali Halosen vaimo Anna nautti rauhasta ja hiljaisuudesta. Hän sai perheineen elää vuosien ajan yksin seudulla. Eräänä aamuna hän kuitenkin huomasi savun nousevan jostakin kaukaa järven takaa ja tajusi yksinäisten päivien olevan mennyttä. ”Onpas naapureita, ei ole enää mihin takapuolensa pyllistäis”, kemijärveläisten kantaäiti tuskaili kadonnutta

vessarauhaansa. Kemijärveläisten omaleimaisuus ja kiintymys kotiselkosiin lienee perua jo noilta vuosilta.

Kemijärven ensimmäinen kanta-asukas Paavali Halonen eli aikalaisiaan vanhemmaksi. Sitkeä tervaskanto kuoli n. 1642 suunnilleen 77 vuoden iässä. Kun kunniakkaan vanhuksen harmaa pää vaipui viimeiseen lepoon, oli Kemijärvi jo alkanut näyttää asutulta. Uudisasutus oli vakiintunut, asuttuja taloja oli jo kymmenkunta, viljelysmaata tehtiin lisää ja karjakanta kasvoi.

Unensa toteutumista, kirkon pystyttämistä Kemijärven rannalle, Paavali Halonen ei ehtinyt nähdä. Vuonna 1648 Kemijärvelle lähetettiin ensimmäinen pappi ja Kuumaniemelle rakennettiin kirkko. Kemijärvi kuului tuolloin Kemin seurakuntaan; omaksi seurakunnakseen Kemijärvi erotettiin vasta vuonna 1779. Kemijärvellä oli kyllä käynyt pappeja jo Paavali Halosen aikana ja perimätiedon mukaan piispakin kävi Kemijärvellä Paavali Halosen talossa pitämässä saarnaa. Väitetään, että piispa oli nuhdellut Halosta, kun tämä ei ollut keskittynyt saarnan kuuntelemiseen.

Kemijärven kylä on merkitty Kemin pitäjän maakirjaan ensimmäisen kerran vuonna 1631. Tuolloin Halosen tilan isännäksi on merkitty Pável Pávelsson Haloinen eli Paavo Paavonpoika Halonen, joka luultavasti oli Kemijärven ensimmäisen asukkaan poika. Halosen ohella Kemijärven ensimmäisiin asuttajiin, joiden suvut jäivät pysyvästi seudulle, kuuluivat mm. Pekka Kärppä, Heikki Häikiä eli Luusua, Jaakko Jaakkola eli Juntila sekä Tapani Kōnönen.

Vaikka Paavali Halosen elämänvaiheista osa jääkin arvailun varaan, pidetään häntä nerokkaana sotapäällikkönä, uljaana eränkävijänä ja uudisraivaajana sekä rohkeana oman tiensä kulkijana. Kemijärvellä häntä muistetaan edelleen paikkakunnan ensimmäisenä asukkaana; miehenä, joka sanoi: ”minä lähen” ja lähti kanssa – sinnikkäiden uudisraivaajien ja elantonsa asumattomien kairojen ja hallasoiden keskellä maasta kovalla työllä repineiden esivanhempien kantaisänä ja legendaarisena heimopäällikkönä, jonka jälkeläisistä osa on levinnyt ympäri maailmaa, mutta joista osa elää edelleen hänen suuresti rakastamiensa järvimaisemien ja tuntureiden keskellä.

Lähteet:

- Rytkönen Raili, Kemijärven historia I (1990)
- Sinivaara Juha, Kansantarinoiden Paavo Halonen, <http://www.juhasinivaara.fi/kenttak/halonke.htm> (28.6.2007)
- Siuruainen Eino, luento Pudasjärven kaupungintalolla 25.9.2006
- rovasti Erkki Koiviston sukututkimus